

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

Ahi Evran University (Turkey)

TESOL – Ukraine

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В МОВІ І КУЛЬТУРІ

Збірник наукових праць

Київ 2019

УДК 821.09(100)(082)
НЗ5

Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових
НЗ5 праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак. - К.:Талком, 2019. - 318
с.

ISBN 978-617-7685-68-4

Збірник містить тексти доповідей XII Міжнародної конференції з питань національної ідентичності в мові і культурі, що відбулася 22-23 травня 2019 року на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

УДК 821.09(100)(082)

Головний редактор:

А.Г. Гудманян, доктор філологічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

Редакційна колегія:

Е. Акіллі, доктор філософії (Історія), академік

Агі Євран університет, Киршехір (Туреччина)

О. В. Артюшкіна, кандидат наук з лінгвістики, доцент
(Університет Жан Мулен Ліон 3, Франція)

Н. О. Висоцька, доктор філологічних наук, професор
(Київський національний лінгвістичний університет, Україна)

Р. І. Дудок, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)

Ю. Л. Мосенкіс, доктор філологічних наук, професор,
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна)

А. І. Раду, кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)

А. В. Чеснокова, професор
(Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна)

О. Г. Шостак, кандидат філологічних наук, доцент
(Національний авіаційний університет, Україна)

С. М. Ягодзінський, доктор філософських наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету (протокол № 3 від 15 травня 2019 р.)*

ISBN 978-617-7685-68-4

© Колектив авторів, 2019

© Національний авіаційний університет, 2019

Юлія Кобилянська

Інститут проблем виховання НАПН

м. Миколаїв

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

Процеси глобальної трансформації світового суспільства й тенденції сучасного міжнародного освітнього простору, актуалізують важливі питання щодо особливостей формування національно-культурної ідентичності підростаючого покоління. Глобальні тенденції узагальнення феномену ідентичності окреслюють основні напрями громадянського виховання в закладах освіти, а саме, виховання свідомої громадянської позиції старшокласника, його суспільно-політичної освіченості, соціально-комунікативної культури.

Ключові слова: *глобалізація, ідентичність, національна культура, культурне різноманіття*

Global transformation of the world community and current trends observed in modern educational process, mainstream the key issues of creating national-cultural identity of adolescence. Global trends aimed at unification of identity phenomenon, outline the main direction of bringing up the conscious citizenship of senior pupils at educational institutions, as well as their socio-political awareness and socio-communicative culture.

Key words: *globalization, identity, national culture, cultural diversity*

Складний та суперечливий феномен глобалізації незмінно призводить до дестабілізації почуття власної ідентичності особистості. Молода особистість дуже гостро відчуває бажання осмислити свою власну ідентичність, знайти сенс свого існування, самовизначитись серед глобальних перетворень сучасного мультикультурного світу. Соціокультурна уніфікація, посилення впливу масової культури на світ духовних цінностей індивіда, стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних процесів поступово призводять до трансформації національно-культурної ідентичності, її стандартизації.

Про необхідність активізації уваги до формування в закладах освіти національно-культурної ідентичності йдеться в Законах України «Про освіту», «Постанови Верховної Ради «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., Проекті Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року, Концепції українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах сучасних модернізаційних змін; Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр., Концепції формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах (2017). В державних документах наголошується, що формування національно-культурної ідентичності має опиратися на історичну правду; історичну пам'ять; національні ідеали; національну гідність; національну самосвідомість та патріотизм.

Аналіз наукових джерел з чинної проблеми доводить важливість дослідження феномену національно-культурної ідентичності у аспекті виховання. Чимало філософських думок зорієнтовано на проблему ідентичності української нації в історіософських концепціях В. Винниченка, М. Грушевського, Д. Донцова, М. Драгоманова, М. Костомарова, І. Франка, І Огієнка.

М. Грушевський та М. Драгоманов наголошували на важливості створення сприятливих умов для вивчення національної мови, літератури, та збереженні надбань національної культури. К.Д. Ушинський вважав, що виховання патріотичних почуттів має спиратися на історію країни та народу, його життя у минулому та сьогодні. В основі патріотичного виховання він закладав

принципи свободи та рівності народів, виховання гуманізму, поваги до особистості, любов до Батьківщини, виховання у дитини міцної волі та характеру.[1]

Проблема ідентичності залишається однією з найактуальніших у зарубіжній і вітчизняній психології та соціології. Питанням гуманізації національної освіти і національного виховання, оптимізації розвитку національної ідентичності та національної самосвідомості молоді присвячено наукові праці В. Андрущенка, І. Беха, В. Борисова, М. Боришевського, К. Журби, В. Кременя, С. Максименка, В. Москальця, І. Пасічника, Д. Тхоржевського та ін.

Так, І. Бех та К. Журба у своїй концепції «Формування у підлітків національно-культурної ідентичності» наголошують, що цей процес повинен відбуватися на умовах рівноправного діалогу між етнічними групами, представленими на території сучасної України, зберігати неповторність і своєрідність кожного етносу, але в той самий час, сприяти їх об'єднанню як цілої нації та відповідати загальнодержавним інтересам. Заклади освіти повинні шукати нові шляхи щодо ефективної організації освітньо-виховного процесу у рамках патріотичного виховання з основою на національні ідеали, національну гідність, патріотизм, національну самосвідомість, формувати позитивне ставлення старшокласників до представників інших культур та держав[2]. Особливо актуальною проблема ідентичності є для молоді особистості старшокласників, які на цій стадії розвитку роблять численні спроби укріпити свої соціальні ролі та комунікативні навички, гостро переживають внутрішні конфлікти, пов'язані з психоемоційним станом, намагаються виділити свою власну ідентичність, прагнуть копіювати зовнішність та поведінку ідеалів, що пропонує суспільство, і, дуже піддаються впливу оточуючих.

Культура та ідентичність особистості нерозривно взаємопов'язані. Ототожнення особистістю себе з певною національною культурою забезпечує об'єктивне формування ціннісних координат, визначає світогляд та світосприйняття людини, окреслює систему норм и правил поведінки. Саме тому, невизначеність щодо національно-культурної ідентичності призводить до дезорієнтування особистості у запропонованих ідеалах та культурних моделях, що, в свою чергу призводить до формування особистості за межами культурного контексту.

Визнання культурного різноманіття можливе тільки на основі позитивної ідентифікації зі своєю національною культурою, а його збереження – на основі визнання спільності походження зі своїм народом, мовою, його культурою та історичною долею. Заклади освіти – це той соціальний інститут, який повинен запровадити педагогічні умови, що забезпечать розвиток й формування національного, освітнього та культурного світогляду старшокласників, беручи на себе інкультуруючу функцію формування ідентичності особистості.

Особливо гостро проблема формування національно-культурної ідентичності постає саме у підлітковому віці, коли закладаються фундаментальні культурно-ідентифікаційні якості особистості, відбувається процес інкультурації особистості. Все це відбувається у постійній взаємодії з такими чинниками як ціннісно-смыслові орієнтири особистості, ідеали суспільства, етичні норми та норми моралі, об'ємне розуміння про культурне різноманіття в світі. В процесі інкультурації людина засвоює систему цінностей, норми поведінки притаманні окремій етнічній групі, національній групі, формує своє когнітивну, емоційну схожість з представниками цієї національної групи і виділяє риси, що робить її відмінної від представників інших національних культур. Цей процес відбувається постійно в ході виховання, навчання в школі, через процеси комунікації, вивчення національної мови і літератури, історії країни, мистецтва, знайомства з національними святами.

Мова є основою національної культури. Вона відображає навколишню дійсність, суспільний досвід носіїв мови. Саме завдяки мові підтримується процес передачі духовних цінностей суспільства, в той час як знання національної мови відкриває доступ до змісту національної культури, тим самим формує культурну компетенцію особистості, стабілізує етнічну цілісність, зберігає культурне різноманіття, культурні стереотипи, загальнолюдські культурні і духовні цінності. Мова завжди виступає знаряддям культури. Вона формує його носія, «нав'язує» йому закладені в мові, крім реальних умов життя, суспільне самознання народу, його менталітет, національний характер, мораль, спосіб життя, систему цінностей, бачення світу.[3]

Процес національно-культурної ідентифікації особистості – безперервний і динамічний, він триває протягом усього життя. Але,

саме у підлітковому віці, у якому знаходять себе учні старших класів, дуже гостро відбуваються процеси самооцінки, порівняння себе з іншими, з ідеальними прототипами сьогодення, тривають процеси самопізнання, формування більш високого рівня самосвідомості. Надзвичайно важливо сформувати ціннісне ставлення старшокласника до свого народу, до національної культури, до себе самого, це вимагає від педагогів майстерності у вихованні поваги до культурних надбань країни, формування активної життєвої позиції старшокласника, вміння цінувати себе, як носія унікальних рис характеру, як гідного представника своєї національної культури.

Виховання повинно спиратись на принцип єдності загальнолюдського і національного. Вчитель повинен навчити старшокласників орієнтуватись в нових умовах життя глобалізованого світу, наділити їх особливими маркерами, критеріями, за допомогою яких вони матимуть можливість конструктивно впливати на власні життєві обставини. Виховання старшокласників на цінностях християнської моралі, що перетинаються з надбанням світової народної етики, побудовано на вихованні високих почуттів, таких як любов, милосердя, людяність, гідність, повага до оточуючих, гуманізм – все це спонукає особистість до справедливого і шляхетного ставлення до себе і оточуючих людей, таким чином виховує культуру міжетнічних стосунків у сучасному вільному глобалізованому просторі.

Необхідно виховувати самосвідомість у позитивному сприйнятті відмінностей у культурному різноманітті глобального простору, що базується на власному досвіді різноманіття цінностей, вірувань, упереджень та норм життя. Національна гідність є одним з ключових понять конституції України (ст. 3, 21, 28, 41, 68, 105) і є фундаментальною основою національної свідомості, осмисленого ставлення до себе, до свого народу, своєї країни. З поняттям самосвідомість пов'язане поняття «моральна самосвідомість» як необхідний фактор, що визначає норми життя у соціальному середовищі. Самодостатня особистість, незалежна від інших, яка розуміє хто вона є, в чому полягає сенс її життя, демонструє свободу в поведінці, свободу приймати рішення, висловлювати свою думку і, в той самий час, усвідомлює об'єктивні кордони цієї свободи. Заклади освіти повинні забезпечити кожній дитині усі умови для

гармонійного розвитку, будуючи процес навчання на основі співробітництва, розкриваючи творчі здібності старшокласників, закладаючи основи загальнолюдських і національних цінностей, створюючи атмосферу довіри, радості від процесу навчання, радості життя, сприяти формуванню толерантної самосвідомості засобами національної культури в контексті мультикультуризму.

Процес національно-культурної ідентифікації – складний соціально-психологічний процес усвідомлення особистістю своєї власної унікальної індивідуальності та диференціація на «своїх» та «чужих» у сучасному світі, що неминуче рухається у напрямку глобалізації під впливом потужних міграційних, економічних, політичних процесів, які, в свою чергу, призводять до змішування представників різних культур у повсякденному житті. Старшокласники повинні вміти ідентифікувати себе в глобальному просторі, як гідного представника своєї нації, бачити загальні риси і відмінності між різними культурами, нормами поведінки, нормами моралі, звичаями, тощо, та долучитися до іншої культури, зберігаючи вірність своїм власним ідеалам.

Література

1. К. Д. Ушинский . О народности в общественном воспитании. Собрание сочинений., М.-Л., изд. АПН РСФР, 1948. т2.- С. 160.
2. І. Бех, К. Журба. Концепція «Формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах». Гірська школа Українських Карпат. - 2017. - № 16. - С. 24-33.
3. Солодка. А.К. Теоретико-методичні засади кроскультурної взаємодії учасників педагогічного процесу вищих начальних закладів .-С. 44
4. Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, Редакція від 21.02.2019, підстава - [2680-VIII](#).